

מפילש שרחב ט"ז אמה הוא רח"ר גמורה בכל עיירות
ובכל כפרים שבעולם.

ומש"כ הרמב"ן הנ"ל בדף מ"ג, הוא לענין התצאה
מתחתום. דסוכר דהאיסור הוא דזוקא בתליכה ברגליו
דכן הוא סתם יציאת איש ממקומו. ומצינו בתוס' עירובין
שם ע"א ד"ה הלכה, בשם רשב"ם, דמותר ליבנס בקרון
בשבת ונכרי מוליכו חוץ לתחום, וכ"ש שבספינה ליכא
איסור מצד שיצא חוץ לתחום. וגם הר"י בתוס' והרא"ש
דאסרי הוא רק מדרבנן. ועיין בב"י סימן רמ"ז (ד"ה
ומ"ש רבינו י"מ הטעם, בשם חכמי בבל ששאלו את הרמב"ם)
שאיכא שסוברין דאיכא גם איסור דאורייתא בהפלגה
בספינה מצד איסור תחומין, כשהוא בעומק שפוחות
מעשרה טפחים. אבל הרשב"ם הא מתיר מצד איסור
תחומין, וגם לתוס' ליכא איסור מדאורייתא וכן משמע
שסובר גם הרמב"ן, ולא נאסר לצאת מחוץ לתחום אלא
ברגליו. והרמב"ן מחדש עוד שם שגבי תחומין דר"ב מל
הון מדאורייתא ליכא כלל ענין קנין שביתה, אלא הוא
כמו העברה דד' אמות ברשות הרבים, שכל שמעביר
מתחילת ארבע שעמד שם אף לרגע לפוש שם חייב, כן
הוא כל שהמהלך שלוש פרסאות באיסור היה לוקה,
עיי"ש. וא"כ ודאי לא שייך זה אלא כשהמהלך ברגליו.
וגם מסתבר דברכיבה על בהמה ואף רק בקרון הקשורה
לה, כשהוא מוליכה, נמי נחשב כמהלך ברגליו שאסור
לילך שלוש פרסאות מדאורייתא. אבל כשהנכרי נושא,
וכן כשהוא יושב בקרון קשור לבהמה ונכרי מוליך את
הבהמה, לא נחשב כמהלך לענין זה כדסובר הרשב"ם
וכן הוא לרמב"ן מדאורייתא.

ובעצם סובר הרמב"ן כדמסיק אחר זה שהוא הדין
אפילו בספינה קטנה שהיא פחות מעשרה, דהא אין
חילוק לפר"ו. אך מתחילה הזכיר מה שיתקבל יותר,
כלשון שכתב ותמה על עצמן הוא יושב ברה"י שלו
ואתה חושש לו משום מהלך ג' פרסאות, ואח"כ כתב
מה שסובר ממש, דאפילו בפחות מעשרה נמי אין בה
איסור תחומין.

עכ"פ איך שנימא הא שייך זה רק לאיסור תחומין,
ולא שייך כלל לענין מספר העוברין בהדרך לרש"י
ודעימה המצריכין מספר דס' ריבוא, דאף שרק קרונות
גדולות יעברו כשאיכא בהם אינשי אין לך רח"ל גדול
מזה.

**ב. הטעם שאין נפקא מינא כמה שהחילוק אנשינו
ברח"ר הוא במכונניות**

ומצד הסברא בעלמא שאלו ההולכים במכוניות
(קארס) שהם לעצמם רח"ל לא יצטרפו, שכתבתי באג"מ
ח"א דא"ח סימן קל"ט בסוף התשובה, שלהלך מצד
שניסעים במכוניות שהם רשות לעצמן לא מסתבר כלל,
ולא כתבתי הטעם, הוא משום שבסברא ודאי אין טעם

וממילא יש ברובן חשש צובע, ורק האחרים שאינם
מתקיימים מותרים. ובלי נסיון באומדן דבר כזה, קשה
להכריע מן הסתם. ובתשובתי הנ"ל כיוונתי לאבקה
לבנה פשוטה הנקראת 'שאלק' הנעשית בלי שמנונית
ואינה מתקיימת. עוד מובן כי בהכנת תמרוקי נשים, יש
ליהר גם כן מאיסור ממח, ולהכין האבקה מקודם שבת.
זקן אהבך בלוי"ג,

משה פיינשטיין

סימן כח

עשיית עירוב בכרכים גדולים

ב' אדר ראשון תשמ"א.

למע"כ נכדי האהוב הרה"ג מוהר"ר מרדכי
טענדלער שליט"א, ולמע"כ ידידי הרה"ג
מוהר"ר משה ווסמאן שליט"א.

הנה כפי בקשתכם הריני טובת כאן באור דברים
על מה שאמרתי שאין לעשות עירובין
בברוקלין אף בחלק אחד כפלעטבוש ובארא פארק.

ענא

הנה על מה שאמרתי שאין לעשות עירוב
בברוקלין אף בחלק אחד כפלעטבוש, וכן א"א לעשות
בבארא פארק (פי' אגרות משה אורח חיים ח"ד סימנים פ"ו
- פ"ח), יצאו איזה רבנים ועשו עירוב כפלעטבוש
ובבארא פארק, וסמכו על הרב הגאון ר' מנשה קליין
שליט"א שהדפיס בחוברת משערי הלכה שאף עירות
גדולות כגון יארק וברוקלין ליש בהם ס' ריבוא ויותר
אינם בדין רח"ר מפני אחד עשר טעמים. ולכן מוכרח
אני לבאר זה הדין לאמיתו שלא יהיה תקלה ח"ו למאות
ולאלפים.

**א. ברכי הרמב"ן עירובין מ"ג החילוק בספינה
אינו קרוי חילוק**

דמש"כ טעם ראשון בשם הרמב"ן, (שכתב בחידושי
לעירובין מ"ג ע"א ד"ה ונעשה וז"ל, ואין אני קרא בה אלא
יצא איש ממקומו, כיון שלא הלך ג' פרסאות ברגליו, שהרי
הלוק הספינה אינו קרוי חילוק כלל. ותמה על עצמן, הוא יושב
ברשות היחיד שלו שהספינה רשות היחיד הוא גבוה עשרה וכו'
ואתה חושש לו משום מהלך שלוש פרסאות. איהו מנה גיח
וספינה הוא דקא מסגיא, וחצר מהלכת הוא ולא אדם מהלך
כלל, עכ"ל.) לא אמר זה הרמב"ן לענין חשיבות רח"ר,
ולמלף מניה החילוק ס' ריבוא בתוך רשות היחיד שלהם אינו
נחשב חילוק רבים. דהא הוא סובר דלא בעי כלל ס' ריבוא
(בחידושי לעירובין יוש דף נ"ש), אלא כל דרך ומכיו

שחלק הבני הוא יותר מרוחב הרחוב אף ברוחבות היותר רחבים, הרי גם מקום הפרוץ שהוא רוחב הרחוב כעומד דמי, שא"כ הוא מוקף מציצות מכל ד' הרוחות לכו"ע אף לאלו שלא מצריכן ס' ריבוא עוברין. הוא דבר תמוה, שנמצא שהכרכים היותר גדולים הם רה"י, ורק הכפרים ועיירות הקטנים ביותר שאין להם אלא רחוב מפולש אחד הוא בדין רה"י. להיפך מכפי שכל ישראל סבורין שהכרכין שייכין להיות יותר רה"י. וכדכתב הוא בעצמו שבמשנה ברורה (סימן שמ"ה) סעיף ח' ביאר הלכה ד"ה שאין ששים) כתב שלא כדבריו, ודברי המ"כ הוא שיטת כל ישראל בפשטות.

ועוד הא ודאי גם במדבר שהיו ישראל שרויין במשך י"ב מיל על י"ב מיל, הרי ודאי היו רחובות רחבים ט"ו אמה בין מדרחב למערב בין מדרום לצפון, ומקום האוהלים היו יותר מטי"ו אמה רוחב. זהא אן לומר כלל שהיו הרחובות המפולשין כולן עוברים רק בכיוון אחד, דלא היה שייך להגיע למשכן ולמקום משה רק מהרחוב הסמוך למשכן. זהא ודאי לא הלכו דרך התצרות דהיו התצרות מתבטלות מתשמישי הצניעות שלהן, שבלעם היה משבחן בזה, כיון שהרבה אינשי היו עוברין דרך התצרות. ואף שהרה"י היה רק אצל משה, אבל כדן שמקום מחנה ישראל היה נחשב כמקף מציצות, והמחנה ד' ישראל הא היה לארבע רוחות המשכן, שאם זה שהבני היה מרובה על מדת הרחוב היה כמחיצה גם במקום הרחוב, הרי היה נמצא מחנה ליה שהיה באמצע נמי היתה מוקפת במציצות, ולא שייך שיהיה אף מחנה ליה רה"י (ולכאורה תמוה, שהרי החזון איש עצמו שם, שלל אפשרות זו, וכתב שבשני רחובות החוצים זה את זה, לא שייך עומד מרובה, כיון דאין כאן מציצות, ולא שייך עומד אלא אי העומד יעשה רשות היחיד לעצמו - היינו שיש לאחד הרחובות שלוש מציצות מצד עצמו, על ידי עומד מרובה - אבל אם אינו עושה לעצמו, אינו עושה לאחרים, עיי"ש. ולפי זה אם בדגלי מדבר היו כל הרחובות חוצים זה את זה, אבל פרוחים בצנתיהם, הרי אינם ניתנים בשום מרובה, ושפיר חשיבי רשות הרבים. ולכאורה אין הוכחה שבדגלי מדבר היו רחובות שלא היו מפולשים כלל, אלא בעלי שלוש מציצות. ואולי גם זה אינו מסתבר, שלא היו בדגלי מדבר מבואות שכל ייעודם היה להכיר שתי דרכים ראשיות מקבילות, ואז יש למבואות אלו אפילו ארבע מציצות מצד עומד מרובה, כיון שלא היו מפולשים מצד אחד של המחנה לצידו השני, וממילא שוב היו דגלי מדבר רשות היחיד. והקשה זה החזון איש עצמו לגבי ירושלים, עיי"ש בס"ק ח'.

אלא מוכרחין לומר שמקום הרחובות שנעשו דווקא לדריסת הרבים מפולש מקצה אל הקצה, לא נחשב שהוא ג"כ נחשב כגודר מצד שהוא מועט נגד העומד דמקום הבני, ורק בפרצה בעלמא שלא נעשתה לדריסת הרבים נחשב כגודר מהא דעומד מרובה, דלא

לזה. דמה לנו איך שעוברים אם ברגל או ברכבות ומכוניות. דמה שתוך המכוניות הוא רה"י, הא עכ"פ רה"י זה הרי הוא אינו קבוע לשכון בו אלא נעשה רק להעברת אינשי. ולא נחשב כלל שמכוניות הולכים אלא שאינשי הולכים על ידי המכוניות לאיזה מקום ע"י דרך זו. והמוליך הרכב יתחייב על איסור הצאה דרכב זה מרה"י לרה"י כשעמד בתצר בעליו, ועל כל עקירה והנחה שעשה בדרך אם הוצרך ממש לעמוד, ואפילו על מה שצריך לעמוד בשביל סימן אור האדום, לבד איסור הבערה וכיו"ב. והמוליך והנושאים דברים שחשיבי רה"י ודאי חייבים, כדאימא בשבת דף צ"ב ע"א, דיליף רבי אלעזר מציא משאוי למעלה מעשרה טפחים שחייב ממש בני קהת שהיו נושאין הארון והמבוכות, והם הא היו בחשיבות רה"י דגובתן עשרה ורחובן ארבעה.

ומה שבכוורת גבוהה עשרה ורחבה ששה אמר אב"י שפסור בדף ח' ע"א, ופרש"י מטעם דממשכן גמרינן שהיו זורקין מחטתין ולא היו זורקין רשויות, הוא דווקא בוריקה, אבל בהולכה חייב. ולא קשה עליו מה שמובא בגליון בשם תוס' ישנים, שהקשו עליו מהוצאה דארון ומבוכות. שבהוצאה שייך להחלק בין זריקה להולכה. דמה שהיה במשכן הוא מלאכה, ומה שלא היה במשכן אינה מלאכה, אף בענייני הצאה ותולדותיה גופייהו. דלכן מצריך שנמצא בכל ענין הצאה שיהיה במשכן, כדאשכחן בדף צ"ו ע"א במושיט, שמחמת במשכן היתה דרך הישטה רק כדיטא אחת מרה"י לרה"י דרך רה"י, אין חייבין אלא דווקא בדרך זה. ובזרק פטור מאחר שלא היה במשכן זורק כה"ג. וסובר רש"י שכן הוא בוריקת אוהלים, דכיון דבמשכן לא היה דיקת אוהלים פטור, אבל הולכה שהיה במשכן באוהלים חייב.

עכ"פ המכוניות ודאי הם בדין הליכת האינשי על ידם, והם מוציאין אותן מרה"י לרה"י, ומעבירין אותן בכל הדרך שהאינשי רוצים לילך, ולא שהמכוניות הולכות, וא"כ ודאי שיש להחשיבם במספר הס' ריבוא. ולענין חשיבות המספר לס' ריבוא אינו נוגע כלל מה שאסור להאינשי לילך במכוניות, דאף אם היה זה דבר מותר היו נחשבי בהמספר, מאחר דחשיבות הולכין הוא על האינשי הנמצאים במכוניות אף אינשי שאין עליהם איסור שבת כלל.

ג. בדברי החזון איש שרחובות החוצים זה את זה נחשבים כרשות היחיד מן התורה, משום שנידונים בעיניו מרובה על הספרין

וטעם השני שהחזון איש בהלכות עירובין סימן ק"ז אות ה' סובר דעומד מרובה על הפרוץ לית לו שיעורא, שלכן כרכים הגדולים הן בדין רה"י מדאורייתא. שכיון שאיך רחובות הולכין לאורך העיר ולרחוב העיר,

מדין מחיצות אלא מחמת שמונע רבים מלעבור, אין צורך למחיצות, אלא כל שיש לפניו מניעה שלא לעבור לא הוזה רה"ד. והוא כגון חוק המלכות שאסור לעבור להולכין ברגליות באמצע החדרים, לא הוזה רה"ד.

והוא דבר תמזה ובטל דהא התוס' כתבו שהבית שאין בתוכו עשרה נעשה רה"י על ידי השלמת החקק. וכי יזכיר מתוס' שיעשה רה"י ממש גם בלא מחיצות אלא במניעת רגל, בהעמדת שימר שלא יכניס לאיזה שטח מקום שום אינשי לשם. וגם להיפוך חזונו דהמחיצות שכשרין לשבת אין מונעין הרגל כלל, דהא נעשה רה"י ממש גם בצורת הפתח, וגם בלחי, אף שלא שייך מניעת רגל כזה. הרי מוכרחין לומר דהוא דין מחיצות ולא מניעת רגל בעלמא. ומונעו התוס' שלא דמי לסוכה דהוא גזרת הכותב שיהיו להסכך גם מחיצות, לכן בענין שיהיו סמוכות להסכך דאל"כ לא שייך להסכך. אבל בשבת שהמחיצות מראין שהוא רשות יחיד שאין לרבים לעבור שם, אלא מחמת שהגיהו להם מקומות פתוחין לעבור דרך שם, סגי אף בחקק להשלים לעשרה לכתול הרחוק ממנו אף יותר הרבה טפחים. ולא שייך למילף מזה בשאר מניעות, כחוק מלכות כסימני אור אדום ומלת עצור (סטאט) שיתחשב כמחיצות.

אבל דאי אם ע"י חוק המלכות וסימני אור אדום ומלת עצור נתמעטו העוברים משיעור ס' ריבוא, אין לו דין רה"ד, מצד שילכא עכ"פ ס' ריבוא עוברין. אבל בדין שהעוברין ושכן נותרו על ידי חוק המלכות וסימנים דאור אדום ועצור, שעל ידי זה ליכא סכנה וגם לא דוחק לעבור, כמו שהיו אילו לא היה חוק המלכות והסימנים. ומניין לנו לומר חידוש כזה שרה"ד הוא דווקא מקום שהמלכות מניח להיות הפקר, שיכל כל אחד לילך ולרוץ כרצונו אף שע"י זיוק לחברו. אלא ודאי דהמלכות צריך לסוד איך שילכו האינשי באופן שלא יזיק, ולא נגרע מחשיבות רה"ד בשביל זה. ומדיני התורה בשביל החיוב דאסור להזיק אסור לאדם לרדף ברה"ד, וכדומה כל דבר הגורמין להזיק. והתורה מקפדת יותר על האינשי ברה"ד שיהיו כהילוכם ובכל מה שעושין ברה"ד, שילכו ויעשו באופן שלא יגרמו הזיקא לאינשי, שבשביל זה איכא מניעה לאינשי שלא יוכלו לילך ברה"ד כרצונם. ובפרט במדבר שכל חנזיותיהם והליכתם היה על פי ה', והיה רה"ד. וכל אלו המניעות שמונעות הליכות שיכולין להזיק מרבית הליכה דאינשי ולא פתחות, ואם עוברין ס' ריבוא הוי בדין רה"ד לכו"ע.

ה. מחיצות שסביב לברוקלין, ומה שהנחנו לעשות עירובין בכרמים גדולים

ומצד מחיצות סביב ברוקלין כפי הידיעה שעד עתה אין כן וזהו אפשר לברר, וכפ"י שכתבתי באג"מ (ח"א

כתחז"א אלא כהמ"ב, ופשיטותא דכל ישראל. (ייתכן לבאר את דעת מרן זצ"ל, וכך אמר פעם על-פה, שלא שייך לומר שהפרוץ המונע - כאשר העומד מרובה - נחשב גזיר ממש בפועל, עד כדי כך שהוא מבטל דריסת רבים. שהרי במציאות המקום פרוץ ורבים דורסים בו. דין עומד מרובה על הפרוץ עניינו הוא רק שאם העומד מרובה בהיקף, נחשב כל המקום למוקף. אבל לא שהמקום הפרוץ הווי כגזיר במציאות. ולכן שייך דין עומד מרובה רק בפרצה בעלמא, ולחושב המקום כמקף. אבל לא להכחיש את החוש, ולומר שדרך שנעשתה לדריסת רבים נעשית גזירה במחיצה.

וכן מוכחת דעתו ממה שחידש באגרות אור"ח ח"ב סי' פ"ט שלא אמרין דאיתא אור"ח דהא גיסא דהאי גיסא ומבטלי למחיצה, כאשר בכל המחיצה עומד מרובה על הפרוץ. ח"ל שם, ולכן במחיצה ארוכה כמה אמות מרובות על כל הפתח, אף שהוא פתח רחב מעשרים, הרי בהכרח יש שם מחיצה גם על מקום הפתח דהא עומד מרובה על הפרוץ והא בכל המחיצה דהא פתח בהכרח. רק שיש עוד דין, דפתח רחב מעשר אמות אסור, אפשר שהקצת מחיצה שנעשה באמצע הפתח לא יתבטל מצד אור"ח דהא גיסא דהאי גיסא, דשם עומד מרובה שמכל המחיצה עדיף, ולא יניח שיתחשב אף מקום זה אור"ח, אלא יתחשב כמו שהוא סתום ככל המחיצה ששמה הוא גם ככאן. וממילא אין זה פתח אחד רחב יותר מעשר אמות, אלא שהם ב' פתחים שכל אחד פתח מעשר שאינו אסור אף בריבוי פתחים. עכ"ל. וטעם זה שייך רק אם לא נימא שבעומד מרובה בדין הפרוץ ממש סתום, שאז לא נכלל להסתייע בדין עומד מרובה להכשיר פתח זה. שהרי דין עומד מרובה על הפרוץ אינו יסול לבטל דין פתח ולעשותו סתום, שהרי יש כאן פתח בהכרח, ופתח זה רחב יותר מ', ומצד זה הוא אסור. דין עומד מרובה אינו מכשיר פתח רחב מ' לעשותו סתום. אלא ע"כ לומר שבעומד מרובה הווי המקום ג' ט' סול, ולכן אין כאן כלל חסרון היקף, דהיינו פרצה, לבטל אף הקצת מקף שבאמצע הפתח, ולכן נחלק הפתח לשניים).

ענף ב

ד. אם אפשר לומר שלעניין שבת אין צריך מחיצות ממש, ודי במניעת רגל רבים

וכתב שם טעם שלישי, על פי התוס' בסוכה דף ד' ע"ב סוף ד"ה פתוח, שהקשו על מה דלענין סיכה בהיתה פתוחה מעשרה טפחים וחקק כדי להשלימה לעשרה לא נכשרה כשרחוק החקק מהכותל יותר מג' טפחים, ובשבת דף ד' ע"ב איתא דבית שאין תוכו עשרה חקק בו להשלימו לעשרה, אמר אביי סתם דנעשה רה"י אף שהוא רחוק מהכותל יותר משלושה טפחים. ותידיצו התוס' דלא דמי רשות שבת שהוא למנוע רגל רבים, לסוכה דבענין מחיצות סמוכות לסכך. וכתב שלכן מאדור שמדברי התוס' מבורר דמחיצות שבת לא בענין מחיצות

מכוונים. ורבינו ירוחם בנתיב י"ב ח"ד בתחילתו כתב וכן מביאות המפולשות מן העיר והולכים כולם, כלומר פתוחין כולם, לפלטיא. משמע כמפרש שליכא חילוק איך הוא פתחתן לפלטיא, ובכל אופן הם רה"ר, אף שאין הפתיחות זו כנגד זו. וכן בטור סימן שמי"א, ובש"ע סעיף ו', נאמר מפולשות על הרחובות ולא על השערים שיהיו מכוונים. וכן ברוקח סימן קע"ה כתב ג"כ על רה"ר שצריך שיהא מכוון משער לשער (שם איתא רשות הרבים שהוא י"א אמה המפולש מ' צדדיו, ומציין שם ס' ריבוא ואין שם חומה, או מכון משער לשער, צריך דלת מכאן ודלת מכאן. והמשמעות עד יותר כדברי מין יצ"ל וכפי שביאר להלן כאות ו' שדחאק בעיר מוקפת חומה צריך שהשערים יהיו מכוונים) ולא על השערים. וכן בספר התרומה פרק כמה אשה סימן רל"ט, ג"כ כתב מפולש מתוער לשער על רה"ר. וכן בספר המאורות וההשלמה שבת דף ו' נאמר מפולשין רק על המבואות, וגם הם לא העתיקו אלא לשון הגמ' בהבחייתא ולא היה שייך כלל להביא אותם. וכן בר"ן על הר"ף שבת פרק כמה אשה (דף כו ע"א מדפי הר"ף ד"ה אבל קשה) איתא רק מביאות מפולשין.

ולא ראיתי מכל רבותינו הראשונים שהביא שיכתבו שמפולשין הוא שיהיו השערים מכוונים, בשום ראשון שהביא. אלא רק באו"צ עירובין סימן קס"ו שכתב עיר של יחיד שאין רה"ר עוברת בתוכה שאין פתחיה מכוונים זה כנגד זה כגון דגלי מדבר. ולכן כתבתי שאני נכון בעיקר דין זה שהמג"א מפרש זה על לשון הש"ע, דבשביל שמצאן כן רק בלשון הרמב"ן במק"א במלחמות עירובין דף כ"ב ע"א (ו' ע"א מדפי הר"ף). ואף שנוסף גם האו"צ, אין לומר כן, דאדברה היה יותר נוסח לומר שכל רבותינו שלא הזכירו לשון זה פליגי, ולכן קשה להקל בשביל זה.

ז. ביאור ברע"ת רש"י, שדווקא בעיר מוקפת חומה צריך שהשערים יהיו מכוונים זה כנגד זה.

אך באמת איתא פעם חד ברש"י שכתב דצריך שיהיו השערים מכוונים. וכתב בעירובין דף ו' ע"ב על הא דאמר עולא הני אבולי דמחזיא אלמלא דלחותיהן ננעלות בלילה חייבין עליהן משום רה"ר, שהיו שערי העיר מכוונים זה כנגד זה והיו בה ס' ריבוא. ומזכירין לומר שהוא תרי לישני ברש"י. ונמצא שנוסף לנו לשון אחד ברש"י דסובר ג"כ כרמב"ן במלחמות האו"צ, אבל עכ"פ הוא עדיין מיעוט גדול לגבי כמה רבובות שמשמע דאין צורך לזה. והנה ברש"י עירובין דף ו' ע"א ד"ה רה"ר, כתב משמע רחב שש עשרה אמה ועוד שמצויין בה שישים ריבוא ואין בה חומה או שהיה רה"ר שלה מכון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר. אבל תיבת או הוא מוקף בחצאי עיגול שהוא סימן

ס' קל"ט ענף ג') כשאיכא ס' ריבוא צריך דלתות אף כשאינו בדין רה"ר, כדברתי שם באורכי.

ומוארשא שעשו שם עירובין, אף שהיה כרך גדול ידוע לפי חשיבות כרכים גדולים שברוסלאנד ופולין, לא היו בה ס' ריבוא ברחובות שהוא רק בעיד שדרים בה עיר קרוב לשלשת מיליין נפשות. וכוארשא לא היו שם כל כך אינשי ואף המחצה מזה לא היו שם. ועוברים ושבים ג"כ לא היו כל כך שישלימו המספר. ובשאר הכרכים לא היו עירובין, אלא בחלק קטן בהעיר מקום שדרו שם רוב היהודים ושם לא היו ס' ריבוא. אבל ברוקלין, הא כל חלק חשוב כמו פלעטבוש וכוארשא פרק וכדומה הם רה"ר בפ"ע, דיש בכל אחד על משך שעוד פחות מ"ב על י"ב מיל ס' ריבוא. שאף אם שייך לחלקם לשני מקומות חלוקין, הוי כל אחד בפני עצמו רה"ר דס' ריבוא.

ו. בשיטות הראשונים אם רשות הרבים צריכה שיהיו שעריה מכוונים זה כנגד זה

וענין שערים מפולשין שכתבתי בסיומן ק"מ שאני נכון בעיקר דין זה, שמנלן שצריך שיהיו השערים מכוונים זה כנגד זה, דמנ"ל שבדגלי מדבר היו מכוונים. וכתבתי דרש"י עירובין דף ו' ע"ב ד"ה ירושלים, לא כתב אלא שהרה"ר הוא מכון משער לשער, שא"כ אפשר שהלך בארץ עקלתון. ואף הרא"ש בעירובין שם סימן ח' לא כתב אלא על רה"ר שיהיו מפולש משער לשער, שיש לפרש שיהיה בלא הפסק דבר המבטל מדיני רה"ר. וכן הוא הלשון בהגהות מרדכי שבת סימן תס"ז סוף פרק עשירי ואחד עשר, על הרחובות ולא על השערים. והבאתי מהגר"א (או"ח סי' שמי"א סעיף ו' ד"ה אם הם) שעל מה שאיתא בש"ע"א אם הם מפולשים משער לשער, הביא רש"י בעירובין ג"ס ע"ב ד"ה ואין לה, שכ' ולא מפולשת היא, ולא הביא מרש"י שם דף ו' ע"ב שהזכיר מפולש משער לשער משמע שסובר כן, שא"צ שיהיו השערים מכוונים אלא שיהיו שני פתחים כדי שתהיה הרשות מפולשת. והוא הנכון יותר דכן הוא לשון רוב רבותינו הראשונים שהביא הגר"מ קליין שליט"א בהחבורת דקאי על רה"ר, לשון הסמ"ג (ריש הלכות שבת) והמאירי (עירובין ו' ע"א, ושפתי שני ראשיו מכונים זה כנגד זה עד שהשהיר מצוי להיות בוקעין בהם מפתח זה לפתח זה בלא שום עקום) ודאב"י"ה (הלכות עירובין סי' שצ"ט, ורשות הרבים שלהם מכון ומפולש משער לשער). ובהגמ"ר שם היא תשובה שחתום עליה אלעזר, שהוא הר"א ממין, שחביא לשון רש"י ירושלים היו רחובות שלה ט"ז אמה ומפולשות משער לשער וס' ריבוא בוקעין בו. ופליג עלי על הא דמצריך ס' ריבוא בוקעין, ומודה דצריך ט"ז אמה ופילוש, א"כ הוא על שהרחובות דט"ז אמה היו מפולשות משער לשער, ולא הזכיר שיהיו השערים

ענף ג

ה. אם שיר להתיר מצד שטורי המכוניות
החולכות ברחובות הכרך נחשבים מחיצות

וטעם השביעי שכתב להתיר, דכל הרחובות דניא יארק וברוקלין הם מלאים מכוניות שהם מחיצות אף כשהם מהלכים, ולא גרע זה ממחיצה הנעשים מבני אדם אף כשהן הולכין. הנה לבד שהן גבוהות מהארץ ג' טפחים, ולבד שלעולם הן מחיצות רק משני צדדים, דבזמן שהולכין ברחובות דנמשכין ממורח למערב אין הולכין ברחובות דנמשכין מצפון לדרום, הרי במדרכות (סייד וואקס) ששם הולכין האינשי הא אין הולכות שם מכוניות.

ופשוט שאין ממעטין את הרחוב ממידתה להחשיב כשכיל זה שאין בה ט"ז אמות, דהא הליכת והמצאות ריבוי האינשי בהרחוב הא עושין לרה"ר, אף שברבינו אינשי נעשה בהכרח רשות היחיד להולכים כאמצע. משום דהא כל ענין רה"ר הוא שהולכין בה יותר ויותר, ואף ההילוך ע"י המכוניות עושין זה כדכתבתי לעיל. וגם המכוניות שמעמידין אינשי אצל המדרכה לא שייך שימעיטו את שיעור ט"ז אמה דצריך לחשיבות רה"ר, כיוון שהוא רק להעמדת עראי שמתחלפין בכל עת בעצם. שכל אחד מעמיד רכב רק לקצת זמן, וגם איכא איסור מהמדינה להשהות שם לזמן גדול, אף שגם מצד היתר העמדת העראי נמצאו עומדים שם כל הזמן, לא שייך שיתבטל כוח חשיבות רה"ר מאותן המקומות. וממילא יש להאינשי על המדרכה דין הולכין ברה"ר. והמדרכות הם מרשות הרבים גופה, ולא מדין צדי רה"ר, שהרי נעשו להילוך כולי אינשי, והוא בדין רה"ר.

ט. ברבנו ערוך השולחן דרה"ר הוא דווקא אם הוא יחידה בעיר

ומה שהביא מערוך השולחן סימן שמ"ה סעיף כ"ב ג' דרה"ר הוי רק כשאין בעיר רק רה"ר אחד, שמכל המבואות שהיו גזירות מג' צדדים הלכו דרך הסרטיא שכל המבואות היו פתוחות לה, והסרטיא היתה מפולשת משני הצדדים להעלמא. אבל אם יכול כל אחד לצאת מרחוב שדרו בו אל מחוץ לעיר אין שם רה"ר. לכאורה לא מוכן כלל דמשמע ולדבריו בין עיר גדולה בין עיר קטנה שווין, דרק מקום אחד שייך להיות רה"ר ולא יותר, שלכא טעם לזה ולא דרשת קרא לזה, וגם לא רמז בגמרא.

ואם נימא שרק כשכל אחד יכול לצאת מביתו אל מחוץ לעיר אינו רה"ר, הרי כל הערים, אף עיר קטנה, אם צריך לצאת דווקא דרך כל הרחוב הוא רה"ר. הרי א"כ רוב הערים, אף קטנות ביותר, נמי הוא בחשיבות רה"ר. וגם הא כתב שם אם מי שדר בחיוב זה יצא דרך

שתיבה זו צריך למחוק. אבל ברא"ש סימן ח' גודס זה בהעתקתו לשון רש"י, שא"כ ודאי יש לגרוס זה ברש"י. אך שאיזה חכם מדעת עצמו הקיף בעיגולין לסימן מחיקה שהיה סבור שאי אפשר לגרוס כן, משום שלכאורה לא מוכן איזה חילוק איכא.

אבל האמת שהוא לשון רש"י כדחזינו מהרא"ש. והטעם שרש"י סובר שחידוש זה שרה"ר יהא מפולש ולא כאופן מעוקם תעקלתן, הוא רק כשיש להעיד חומה כל סביבותיה שהיא עיר סגורה שיוצאין רק דרך שערים הפתוחין. דכן נחשב כהוא ישראל במבצר שעננים הקיפום. והעננים, מאחד שהקיפם הקב"ה, היה זה בחשיבות מחיצה גמורה, שהרי היתה עדיפא יותר ממחיצות של חומת אבנים וממחיצות של ברזל. וכשהיו צריכים ורוצים לצאת, היו יכולים לצאת והיה נחשב כמו שיוצאין דרך פתחים. וזה היה אפשר מכל רחוב שהיה נמצא הרוצה לצאת. שא"כ נמצא שהיו שעריה מכוננים ממש זה כנגד זה, ופתחים תמיד, וממחת זה היה נחשב רה"ר אף שהיו מחיצות. וילפינן מזה דעיר מוקפת חומה נעשית רה"ר כשהשערים הם מכוננים. אבל עיר שאינה מוקפת חומה אין למילף מדגלי מדבר, שהיו מוקפין.

ולכן כשיש בעיר ס' ריבוא, שהוא המספר שמחשיב לרה"ר, הוא בדין רה"ר בכל אופן שיוכלין לצאת. משום דרק כשאכא מחיצות שהוא דבר הסותר לרה"ר, שהוא בדין רשות היחיד אף כשאכא שם אינשי בלא מספר, שצריך שיתבטלו המחיצות, לא נבטלו מצד שערים הפתוחין אלא כשון מפולשין וגם מכוננים זה כנגד זה. אבל בעיר שאינה מוקפת, שאינה שייכת לחשיבות רשות היחיד, סגי לחשיבות רשות הרבים במספר האינשי דס' ריבוא ומדת ט"ז אמות הרחוב, אף שהוציאה מהעיר אינו מכוון וגם אינו מפולש. הנה נראה בטעם רש"י לגירסתנו שהוא גירסת הרא"ש ברש"י (ע"י לעיל סוף אות ר, במה שהובא מספר הרוקח) ש וא"כ בברוקלין ובכל הערים דבכאן אמעריקא שאין להם חומה, ומכל רחוב אפשר לצאת, א"צ שתהא היציאה מהעיר מפולשת כלל, לא על הרחיבות ולא על השערים אף שנפרש ככוונת רש"י, וכן הא סובר גם הרא"ש. וא"כ אף לרש"י דאבולי דמחוחא, שפי' על השערים שהיו מכוננים, וכן הרמב"ן והא"י שסוברים דבעינן שיהיו השערים מכוננים, הוא רק כערים מוקפות חומה שיוצאין דווקא דרך הפתחים. אבל בערים שלנו שאין להם חומה אין צורך שהוציאה תהא מפולשת, והיו כל הערים רשות הרבים להאינן מצריכין ס' ריבוא, ולהמצריכין ס' ריבוא הערים הגדולות שיש בהם ס' ריבוא הוי רה"ר אף כשליכא כלל יציאה מפולשת.

ברה"ר שנשמרים כדני התורה, שאין לשום אדם רשות להשתמש שם בשום דבר אלא רק להליל, ואף לזה הוא רק בדרך הליל דאינשי וכדרך רכיבה דאינשי, ובחז"ל בדיני המלכויות, ובזמננו שאיכא מכוניות ההולכות רק כפי הדרך שקבעו להם, הוא בדיני הרה"ר, מחמת שעתה נחא תשמישותיה, שהוא ההלך והרכיבה והעמדת המכוניות בצדי הרחובות. וגם מה שציוו שאסור למכוניות לעבור כשאכא סימני אור אדום ותיבת עצור, שמצד זה יכולים לעבור המכוניות והאינשי בהערים, זה עושה שיהיה נחא תשמישתיה לחייב על איסור הוצאה ברה"ר. ואין כוונת לשון מפקד לכל שכתב הבית אפרים, שיהיה כל אדם יכול לילך ולרוץ ולעשות כל מה שרוצה, שדבר כזה ליכא כלל, שהתורה אסרה ואף תנאי לא מהני. אלא מפקד לעבור בו לכל הדברים כדין התורה והמדינות.

יא. אם אפשר להתיר רשות הרבים על ידי שתי מחיצות עשויות כמין גאם

וטעם העשירי שכתב, לפי מה חדוש בשו"ת בית שערים בדברי התוס' בעירובין דף כ"ב ע"ב ד"ה דילמא. והגמרא שם קאי במסקנא דמה שא"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן דא"י אין חייבין עליה משום הרה"ר, הוא רק במעלות ומורדות. והקשו התוס' והא רבנן סברי דרבים לא מבטלי מחיצתא, וא"כ כל א"י אינו הרה"ר ע"י דמקף לה סולמא דצור מתך גיסא ומחצא דגדר מתך גיסא. והקשה בשו"ת בית שערים, דהא הם רק שתי מחיצות, שלרבנן שתי מחיצות אינו כלום אף מדארייתא. ותייך דהוא משום שהיו שתי המחיצות כמין גאם, כדפי' הריטב"א בעירובין שם ד"ה אלימא. וסברי התוס' והריטב"א דשתי מחיצות כמין גאם הוא מדארייתא לאפוקי מידי הרה"ר. וכוונתו שאף שעכ"פ איתא בגמ' שהוא הרה"ר וחייב בא"י ובבבלי, הוא משום דמתרצי התוס' דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם אתו רבים ומבטלי מחיצתא. אבל בערים שהביתים הם מחיצות שנעשו בידי אדם, לא מבטלי מחיצתא לרבנן.

ולכאורה לא המצדיקין שיהיו השערים מכוונן זה כנגד זה אין זה חידוש. שא"כ לרש"י למאי דאסיקנא לעיל (את ז') דבעיר שאין בה חומה הוא הרה"ר אף כשהציאה אינו מכוון וגם אינו מפולש, אין הדין כן, ואין הדין שתי מחיצות כמין גאם חשוב כלום. וכן הוא להרא"ש, ואפשר שידו לזה גם הרמב"ן והא"ז. אך אולי חידושא דהבית שערים אליבא דהריטב"א, הוא שעדיפא מאני מפולש ואינו מכוון. דבשתי מחיצות זכעין גאם הוא גם הרה"ר, כפשטות לשון התוס' שכתבו בקושיהם דלרבנן כל א"י תעשה הרה"ר. ומזהביא על הא שלא הוקפו לדירה הא דאמר עולא א"ר יוחנן דקרפף שלא הוקף לדירה אפילו כור ואפילו כוריים הורק לחיוב חייב, הא

רחוב שלו, אינו הרה"ר מפני שאין שם מקום שכולם מתקבצים שם. ושייך לומר כדבריו רק כשיש דווקא מספר אינשי להחשב הרה"ר, וא לא כל עיריה קטנה תחשב הרה"ר, דהוא להסבירים דבעינן ס' ריבוא. ולכן בעיר שיש בה ס' ריבוא ולא יותר, כמו בדגלי מדבר, לא היה שייך להיות שם רק הרה"ר אחד. שרק אם יש כמה פעמים ס' ריבוא בעיר, אולי כל רחוב המשמש את כל הסי' ריבוא יחשב הרה"ר. וביאר בערוך השולחן שם דזה לא היה בשאר יציאות מן המחנה, שכל אחד היה יכול לצאת ממקומו ולילך אל מחוץ למחנה גם לפני אדאלים דחלק קטן משבט, אלא בהציאות מאדאליהם לילך אצל משה רבנו, שכל ישראל שנחשבו ס' ריבוא הלכו אצלו, שלכן רק מחנה ליה דהיה שם משה היה הרה"ר. וא"כ אין כאן טעם חדש להתיר לערב רחובות שלנו אף שרחבים ט"ז אמה, כיון שטעמו שייך רק להסבירים דבעינן ס' ריבוא, ולא שייך להביא עוד טעם לענין זה. איברא דלא משמע בדבריו כדפדשת, אבל לא מוכן כוונתו שא"כ ג"כ לא שייך להביא.

י. אם רחוב שאדם אינו רשאי להשתמש בו כרצונו נחשב רשות הרבים

וטעם התשיעי שכתב, דרה"ר הוא שיהא כל אדם רשאי לעשות ולילך בו כרצונו בלא שום עיכוב, בין על ההליו בין על התמשוש, ובעינן נמי דנחא תשמישתיה. ולכן כיון דברה"ר דיון אסורין להעמיד חפציו ברה"ר, ואסורין להשתמש ברה"ר, וגם נענש מחוק המלכות, וגם אין יכולין לילך גם במכוניות כרצונו, לא לאט ביותר ולא במרצה ביותר, אין זה רשות הרבים, הם דברים תמוהין. הא מדיני התורה יותר אסורין מדיני האומות. דהא אסור לרוץ ברה"ר ואף לא לעמוד ואסור מלהשתמש בכל דבר המונע לרבים מהלך. ורק איזה דברים קטנים איכא שהוא הכרח גדול, שהוצרך להשע' בן נון להתנות כדאיתא בב"ק דף ל' ע"א. וגם הפקיד שכל הקודם זכה כדאיתא שם ובסוף ב"מ. ובפרט ברה"ר דעברי ביה ריבוי גדול אף פחות הרבה מס' ריבוא. עכ"פ הרה"ר אינו מקום שרשאי כל אדם לעשות בו מה שרוצה, אלא אדרבה אינו רשאי לעשות בו כלום, ומדין התורה יש עוד יותר להתמיר ממה שמתמירין מצד חוקי המדינה. וכן היה הדין במדבר, וזהו עיקר הרה"ר.

ואזכרה מסתבר ברחובות שהוא הפקר שכל אחד יכול להניח כל דבר ויכולין לילך ולרוץ כמו שרוצים אינו בדין הרה"ר, דזה נחשב להן תשמישתיה, שכתב הריטב"א (במחזיקו לעירובין דף כ"ב ע"ב ד"ה איתכיה חצר שהרבים בוקעים בו) באיכא כור, אפילו היה הדרך רחב הרבה אי אפשר דליהוי נחא תשמישתיה, משום שעריכין להיחזר משפת הכור. וכ"כ הוא ברה"ר אם היו אינשי מותרין להעמיד חפצים וכלים ברה"ר. אבל

כדכתבתי (באגרות שם) שסובר כן רש"י בעירובין, שהיו יכולין לערב בעצמם, דלא כהא"ג דכתב בסוטה. והתרומה הדשן (שו"ת סימן ע"ג) הביא מרש"י שמעצם הדין היו יכולין לערב בירושלים, שלכן לענף עיירות אחרות מוקפות חומה מותר.

ומה שביירושלים לא עירבו (והטעם לזה נתבאר באגרות א"ח חלק א' שם ד"ה וגם הא אף, דכיון שבאין לירושלים מכל המקומות ברגלים, וגם בכל השנה, להקריב קרבנות ולאכול מעשר שני, חששו לשמא ידאו אנשים ממקומות שלא יהיו מתוקנים במחיצות כמו ירושלים ויטלטלו גם שם. לפיכך לא עירבו כדי שיהיו אסורים גם בירושלים, דכל זמן שלא עירבו דהי וגם חצר אסור ככרמלית) לא שייך בעיירות אחרות, דלא היו באים שם מכל המקומות אלא ממקומות הסמוכין, ואין טעם לאסור. ולא דמי לנוא יארק שכתבתי נראה לאסור, משום שהמציאות היא עתה שבאין לנוא יארק מכלי עצמא. וגם הוא רק עתה בזמננו שאף ממקומות הרחוקים באים באיזה שעות ע"י המוטסים (עדאפליינס), ובמשך יותר ממעלי"ע כמעט שאין מקום שלא יוכלו לבוא, ואולי אף ע"י מסילות הברזל היו באים מכל המקומות ומדינות שבאמריקא לנוא יארק, שהיה שייך לאסור. אבל מקדם לזה לא היה שייך לאסור אף בנוא יארק, דל"ד לירושלים שבהכרח היו באים שמה כל ישראל ברגלים.

ולא מוכן מה שהביא העתקת הסמ"ג לשון רש"י שבגמרא (עשין, מ"ע מדברי סופרים, הלכות עירובין, דף רמ"ב ע"ב, ח"ל: אבל נעילת דלתות משוויא לה חצר של רבים ומערבין את כולה). שעל רש"י הא בארתי והוכחתי שביירושלים היו יכולין לערב בעצמם, אבל מאחר שלא הניחו התנאים לערב היתה ירושלים בדין כרמלית.

ומש"כ דפשוט דשלמה המלך בשעה שתיקן עירובין (שבת י"ד ע"ב ועירובין כ"א ע"ב), בירושלים תיקן, שא"כ הרי תיקן שיטלטלו בעירוב בירושלים, לא מוכן כלל. דחקת שלמה היתה לאסור כל החצרות והמבואות, גם אלו שלא היו מפולשין שהיו מבואות סחומות, ותיקן שיעשו עירוב בהחצרות, ושיתוף בהמבואות, ועי"ז יהיו מותרין. ובמבואות המפולשות היה אסור אף כשנעלו דלתות, משום שלא רצו לעשות שם עירוב כדכתבתי.

יד. אם שייך כלל לערב את רשות הרבים, שאולי מחמת זה יכלו לערב את ירושלים

ומה שהביא רביה מהא דלבה"ג הא דאמר רבה בעירובין ס"ז ע"ב דניתו ליה חמימי ע"י נכרי מגו ביתא, איירי ברה"ר, כדהביאו התוס' גיטין דף ח' ע"ב ד"ה אע"ג, ועי' הקשה רבה ב"ר חנן לאביי שם ס"ח ע"א על מה שלא עשו עירוב ושיתוף, הרי חזונו דמערבין גם רה"ר. לא מוכן קשיתו, דהא לרה"ר ממש

פשוט שזה לא שייך אלא על מקום מא"י שנמצא ממש בתוך המחיצות דכעין גאם. והמקומות שהן מחוץ להמחיצות, דהוא אחורי מה שימתחו חוט באלכסון, שודאי לא שייך שיהיה רה"ר, שא"כ מסתבר דגם שייך שיהיה רה"ר. ולכן אין לנו שום יתרון מזה לענין הערים שלנו אלא מה שאין הדרך מכוון ואינו מפולש, שכבר כתבתי דאין להתיר בשביל זה.

יב. אם רשות הרבים צריכים לשלב תמורת המעבר בה, חשובה רשות הרבים

וטעם ה"א שכתב, כבר כתבתי מה שאין מניחין לעבור רוב הדרכים הגדולים בלא תשלומין בעד כל מכונית ומכונית, אם אף לא נגרע משיעור הס' ריבוא שצריך לחשיבות רה"ר, הוא בדין רה"ר. לא רק כשהתשלומין הוא בשביל מה שהוציאו לתיקון הדרך, אלא אפילו שהוא למס בעלמא. שאין פירוש רה"ר עניין הפקר, שהמלכות והמדינה לא ישלטו שם ולא שום דין מדיני התורה. אלא ודאי דאיכא דנים מהתורה על כל אדם איך להתנהג ברה"ר בחילוכו וברכיבתו על בהמה, כ"ש כהליכה במכונית. וכן פשוט בזמן שהיו ישראל על אדמתם והוצרכו להוציא ממון לתקן איזה רה"ר, היה להב"ד ג"כ רשות לקבוע שגיבוי דמי התיקון יהיה באופן זה, אם זה הוא יותר טוב להגבייה. ומסתבר שלא היה נגרע בשביל זה חשיבות רה"ר, כשלא נגרע מספר העוברים דס' ריבוא, להמצריכים ס' ריבוא עוברין. ולהאין מצריכין מספר עוברין, היה בחשיבות רה"ר כמו בעוברים בלא תשלומים. דהא ודאי איירע תיקון הרחובות הרבה פעמים כמעט בכל שנה, כדאיתא ריש שקלים וריש מועד קטן. ואם היה בשביל זה חילוק בדין הוצאה ברחובות אלו בשבת, היה לגמ' למינקט דין זה באיזה מקום. שלכן אף שאין זה ראייה ברורה, איכא קצת משמעות לזה.

ענף ד

יג. אם לשיטת רש"י מהני דלתותיה ננעלות לעשותה רשות היחיד ולערב בה, והטעם שלא עירבו בירושלים

ומה שהאריך שלרש"י עירבו בירושלים, דלא כדכתבתי (אגרות משה אורח חיים חלק א' סימן קל"ט ענף ה' ד"ה אך הנה לעומת זה) שאיכא שתי לשונות ברש"י, הוא פלא. הא מסיטה דף מ"א ע"א שהביא, דרש"י כתב על מה שכל אחד ואחד מביא ס"ח מביתו, אי נמי ירושלים דלתותיה ננעלות כלילה ומערבין את כולה. הא כתב רש"י גם לישנא קמא, דהוא מחמת דקסבר אין עירוב והוצאה ליה"כ. וכיוצא דף ע' ע"א (ד"ה להראות) כתב רק פירוש אחד כלישנא קמא שמעתי"כ הביאום, והוא משום דלא עירבו בירושלים אף ללשון זה ברש"י

לכרכים גדולים אחדות אלא לנוא יארק עתה בזמננו כזכתתני.

ולא נשאר מכל אלו רבונות שחושב מי שמתיר, לבד לישנא בתרא ברש"י דסוטה. אך בכרכים אחדים מוקפים חומה ושעריה נעולות יש שסברי שמוחר לערב. אבל כנוא יארק דמי לירושלים, שלדש"י דעמימה דאף כשליכא שום חסרון בהמחיצות יש לאסור מטעם שאין לעשות עירוב, כמו שלא עשו לירושלים, מהטעם שכתבתי אליבא דרש"י בירושלים שיש גם למילף לנוא יארק, ואולי גם לברוקלין אף כשלא יהיה חסרון מצד המחיצות.

טו. אם יש ללמוד ממה שהתירו לערב בעיריות שעברה בהם הדרך מוורשא לפעטערבורג, שאפשר לחתיר רשות הרבים בצורת הפתח

ולא מוכן מה שהביא מס' תירוש ויצחק שהגה"מ שמאל האריך להתיר השאסי בעדינו ההולך מוורשא לפעטערבורג שתמצא בו כמה מיליונים בנ"א, לראיה שבצוה"פ נותר גם כשעורבין ס' ריבוא. וכי בהשאסי הארוך הזה עברו בכל אורכן כמה מיליאנים בנ"א, אלא במקצת דרך דחמשים מיל מוורשא להערים הסמוכות לה עברו כאלף איש בערך, וחמשים מיל האחרים עברו איזה מאות איש אחרים, וכן בכל מקצת דרך עברו עליה אינשי אחרני עד פעטערבורג. ומעולם לא עברו במקום אחד אף לא ריבוא אחד, ואף לא בזמן מלחמה שעברו הרבה. והיו גם מקומות שעבר השאסי בין כפרים ועירות קטנות שלא עברו עליה אפילו איש כיום אחד. והוא טעה שחשב כל העוברים מתחילתו ועד סופו אף שעברו רק מילים אחדים. וגם על זה ריבה בדמיונו יותר על המציאות, שאף בכל אורך הדרך מוורשא עד פעטערבורג לא עברו מיליונים כיום אחד ואין דבריו כלום.

יו. כמה שביארו הסמ"ג והרשב"א עניין פלטיא

ומה שכתב דפליטיא הוא דווקא מחוץ לעיר שמשמע ליה כן מלשון הסמ"ג (עשין, מ"ע מדברי סופרים, ריש הלכות עירובין, שכתב: סרטיא היא דרך המלך ההולכת מעיר לעיר, ופלטיא הם המקומות שמחוץ לעיר רחבים מאד שמתקבצין שם ביום השוק). וכתב על זה הטעם משום דכן היה במדבר שהיה פלטיא לסחורה חוץ למחנה מתגרי עכו"ם. ענין אף שישאל היו קונים מתגרי עכו"ם לא היה זה ענין קביעות משום שבעצם לא היוצרכו לכלום, ודווקא דרובא לא יצאו מן המחנה כלל, ואוה"ע לא ידעו כלל היכן הם מפני שנתכסו ע"י עמוד הענן, שבשביל זה הוא חג הסוכות שענין כבוד היה מכסה אותה, וכשמת אחר כך נסתלקו ענני כבוד נראו ישראל להכנעני מלך ער. ולא שייך שיוקבע מקום מחוץ למחנה שיביאו לשם

לא שייך שיערבו עירוב דפת דבזה אידי רבה ב"ר חנן. ואף לכרמלית לא שייך לערב, אלא כשכבר תיקנו המחיצות והוא בדין רה"י. א"כ גם ברה"ר הוא דווקא כשיעשו ויתקנו במחיצות המועילות גם לרה"ר, דהוא לעשות מחיצות, ולכח"פ דלתות, שהוא בדין רה"י אף שחסר עירוב דפת. ובכל המקומות שתיקנו מחיצות אף ברה"ר, שנעשה מדאורייתא בדין רה"י, נותר ממש כעדיב פת להוציא ולטלטל, דרך על ירושלים דבאין שם מכל המקומות לא עשו עירוב כדלעיל.

ומה שהביא ממה שמוחר להכניס מרה"ר לחצר דרך מחיצה של בנ"א כדאיאת כעדיבין דף מ"ד ע"ב לא שייך לכאן כלל, דהא נעשית רה"י בדין מחיצות וגם בלא דירוקין.

טו. כמה שכתב התוספות יום טוב בעירובין ברעת רש"י שלא עירבו את ירושלים, אף שיכלו לערב

ומה שהביא מתוספות יום טוב בעירובין פ"י מ"ט דפשוט ליה דלרש"י היתה ירושלים מעורבת או עכ"פ יכולין לערב, הנה איתא שם כהניא שפשוט ליה שלרש"י יכלו לערב את כולה אבל לא עידבו. אך שחקשה עליו הת"ט דהוא דוחק, שאם היתה יכולה לערב כולה שלא עירבו כולה. ובעצם משמע דסובר רש"י שגם מקצת לא עירבו בירושלים. אבל פשוט שהוא מטעם גדול שפירשתי מחמת שהיו באין לשם לדגל מכל המקומות, שהיו גם מקומות שלא עירבו משום שלא יכלו לתקן או לא ידעו איך לתקן ולא יבואו לטלטל גם שם.

ופלא מה שהת"ט כתב דרש"י שפי' דמעריבין כולה היינו לפי פירושו כפה" (נ"ט ע"א ד"ה עיר של חיד) דמפרש עיר של רבים, דרבים בקעים בה, וזיך מכאן דאם דלתותיה נעולות מעריבין את כולה. דשם הא פרש"י (ד"ה מעריבין את כולה) דלא היתה רה"ר משום דלא היו רחובותיה של ט"ז אמה רוחב ולא שייך ענין זה לירושלים כלל. ואין לפרש כוונתו על מש"כ רש"י שם ואם יש רה"ר מפרש בגמ' תקנתא לדה"ר שבתוכה, דהא לא הוחר בגמ' שם תקנתא דלתות נעולות וצ"ע.

עכ"פ בת"ט מפרש שבין לרמב"ם ובין לרש"י לא היתה ירושלים מעורבת. אלא להרמב"ם לא היה אפשר לערב כולה, ומפני כן אפשר שלא עירבו כלל. ולרש"י יכלו לערב אבל לא עירבו, אף שלא ידע טעם. אבל ודאי ידע הת"ט שרש"י ודאי היה לו טעם, והטעם הוא כדבארתי. וגם בכסף משנה (הלכות שבת פ"ק י"ד הל' א') לא כתב שעירבה, אלא כתב שהכרמלית בירושלים אינה כרמלית ממש אלא מפני שלא עירבה, אבל ודאי היה טעם על מה שלא עירבה, והיה עכ"פ אסור לטלטל בירושלים. אבל אין למילף מירושלים

נמי רובא דרובא מהליכות אינשי לשם היה לענייני תורה. לא רק הליכתם למשה ולאחריו אלא אף להלוים ללמוד מהם, שנתייחדו לכך, כדכתיב (דברים ל"ג, י) וירד משפטך ליעקב. ואף הוקנים היו שם, וכן הנשיאים, כמשמעות הקראי בעובדא דבנות צלפחד ועוד. ולא יהיה שם אף מחשבה לאחד לקנות איזה דבר ולעשות איזה מסחר שם.

יט. בעניין העירוב בסיגינעט

ומה שהביא מסיגינעט שיש עירוב, הא שם עשיתי בעצמי העירוב, כשהייתי שם בקיץ אחד יחד עם הגאון ר' שלמה היימן זצ"ל שהיה הר"מ דתורה ודעת, וכמזמרה גם עם הגאון ר' אברהם זצ"ל ר"מ דנאוורודאק. משום שסיגינעט היא מקפת בחומה גבוהה משלש רוחות ושעריה נעולין תמיד, וא"א ליכנס שם מכונת אלא בפתיחת השומר שנמצא שם תמיד, וגם הולכי רגל א"א להם ליכנס אלא במקום עמידת השומר דרך פתח קטן. אך בצד אחד הפתוח לים אינה מקפת בחומה, כי שם לא שייך להליכת אינשי, כי הוא מקום מיוחד לאבנים. וגם במקום גדול מצד ההוא האבנים מונחים כגל גבוה, ולא היה שייך לחשוש לשמא יטלו משם שכבר היו מונחים שם הרבה שנים, עד שאין שום אדם אפילו מתושבים הוקנים שגורו שם כבר יותר מתמישים שנה שהיה זוכרם. אבל היה חסר עוד איזה שטח ועשינו שם צוה"פ. ולא היה שם אף חשש שמא יפסק, דאין שם עורכים ושוברים, וגם לא נערים שוחקים שם. ומ"מ אמרתי להרב דשם שילך לבקר בכל ערב שבת. ולכן תמיתי מה שהזכיר זה. ועיין באג"מ ח"ב דא"ח סימן פ"ט וסימן צ' שכתבתי לבני הדה"ר ר' דוד בדבר הפתח, ובסימן צ' בדבר שאלת הרב דשם שאחר איזה שנים טרם ומדד עוד הפעם, והיה לו שם איזה שאלות הרב דשם שהשגיח היטב על צוה"פ דשם וכל צד ההוא, שמא נעשה שינוי, אף שמדינא אין לחוש. ואף עתה שכמה שנים לא הייתי שם לא אני וגם לא בני, אבל יש שם אינשי שחוששין להשגיח, וגם הוא מקום עדיף ממארא מקומות שאין לחוש אלא ללילתא דלא שכיח (דא"ח עוד בהשמטה שבסוף אגרות משה יורה דעה חלק ג' עמוד תכ"ח).

ענף ד

כ. אם המקומות המקורים שבאמצע רשות הרבים מחלקים אותה לשניים, לעניין שלא יצטרפו החילכים בשני המקומות לס' ריבוא

עכ"פ כבר ביארתי הטעם שאין לעשות עירוב בבירוקלין גם לא בחלק אחד. ומש"כ במכתבו דבארא פארק מוקף ברכבת (טרען) שחולק למעלה, שנמצא שרחוב למטה מקורה,

תגרי עכ"פ סחורה בשביל איזה יחידים, דרובן עסקו בתורה ולא היה חסר להם שום דבר כעדות הקרא. ופלטיא שהוא רה"ד הוא מסבדא, כיון שהוא מקום מיוחד להתקבץ שם ליום השוק אף שהוא חוץ לעיר. ואם הוא בעיר שעוד נקל לכא לשם, וודאי הוא נחשב פלטיא ולא שייך לאיסתפקי בזה.

ואולי זה כונת הרשב"א במש"כ (עמודת הקודש בית ראשון ריש השער השלישי), שמתקבצין שם בני אדם לסחורה ולעשות שם כל צוריהם כשווקים שבמדינות, היינו כשווקים שבתוך הערים וקרי לערים גדולים מדינות. ומש"כ זה, הוא פשוט שהוא למעט אם לא ניתא לאינשי שם כמו בשווקים שבתוך המדינה, לא נעשו רה"ר, שהוא כמו עראי משום שסופי להתבטל.

ופי הרה"ג שליט"א על מה שהוסיף שם הרשב"א, ואע"פ שדלתות המדינה ננעלות בלילה זו היא פלטיא, היינו שבני העיר נועלין הדלתות ואין מניחין לצאת בלילה מהעיר, שא"כ היה טעם שיתבטל חשיבות רה"ר, קמ"ל שלא מתבטל מאחד שבאים ממקומות אחרות. לבד שהוא פירוש דחוק, דהרי ה"ל לאסוקי זה בפירוש, אם באים לשם הרבה ממקומות אחרים והרחוקים לא מתבטל חשיבות רה"ר, דהא אם לא באים ממקומות אחרים אלא מעט, כמו שוודאי הוא כן בסתמא, אינו רה"ר, ולא לסתום הדברים שמשמע שלעולם הוא כן, ולכן אין פירושו זה כלום. אלא הוא כדבאיה בבאה"ט סי' שמ"ה סי"ז ז' בשם החכ"צ סוף סימן ל"ז (דדווקא במבואות המפולשין שהם מיוחדות לאנשי המבוי ההוא ואין יד כל אדם שווה בו, הוא דמתיי ננעלת בלילה, ולא בפלטיא שיד כל אדם שווה בו, דאפילו נעילת דלת לא מהני) כדכתבתי באג"מ ח"א דא"ח סימן קל"ט ענף ה' (מין זצ"ל הביא דברי החכ"צ באג"מ ח"ד דא"ח סי' פ"ח ד"ה והנה למח), שהיא שיטה חדשה, ונראית בעצם לבעל החכ"צ אך כתב שלא ראה מי שהביא זה.

יח. אם שייך ליומר שהיו שווקים במדבר, במחנה או מחיצה לו

ומה שחזר בסוף עוד הפעם שהיה במדבר פלטיא למסחר או מחוץ למחנה, כדכתב, לקנות מתגרי עכ"פ, וגם במחנה לויה, דכיוון שהיה אלפים אמה בין אורח למעד למחנה היה שם גם פלטיא לשם שווקים. הנה חס לנו לומר כן על דור המדבר שבעצם לא היו צדיקין לשום דבר אלא כל עיסקו היה בתורה, ורק יחידים מהגורעים היו מתאווים לקנות לפעמים, שיעשו להם שווקים למסחר בשום מקום, וכ"ש לא במחנה לויה, בדרך שהלכו למשה לשמוע דברי אלקים וללמוד תורה ממנו, כדכתיב (שמות ל"ג, ז) והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד אשר מחוץ למחנה. וכן היה גם כשישב משה במחנה לויה, אף שהיה שייך לפעמים לאינשי לילך לשם לצרכי אינשי בעלמא, שחרי היו שם אוהלי כל הלוים,

ומצד סכרא בעלמא אין לעשות מעשה ואף לצירוף בעלמא אין למחר לעשות מעשה. וגם הרי תחיל לתקן עירובין בכל בארא פארק אף שליכא סכרא זו, וזה מלמד על הכלל כולו שלא עשה העידוב מצד הסכמתי. ואני הייתי מחוייב לפרסם דעתי מאחר שאני סובר בהחלט ובכרור כן לדניא, שא"כ היה אסור לי לשחק, ולא היה פנאי לחכות עד שיתבטל זה, כי נעשה זה בחשאי עד שנודעתי מזה. ועל העשייה בחשאי שלא ידעו מזה יש מדינא להקפיד, שהרי ע"י זה עברו אלו שלא היו נושאים כשהיו יודעין שרוב הרבנים ובני תורה סוברין שאסור.

כא. אם צריך להשתדל לתקן עירובין בזמננו מצד צורך האינשי לצאת מבתיהם

ומה שהאר"י בהחייב לעשות עירובין להסיר מכשול וגם להרבות עונג שבת ע"י שיוכלו לצאת מבתיהם עם התניוקות ולא יצטרכו להיות כלאים בבית. אף במדינה זו אין צורך ממש, כי הכל נקל להכין בבית על כל השבת ורגילין להכין (ועי' לקמן סי' כ"ט), אשר בשביל זה ליכא שום צורך לשום אדם בעולם. אבל וודאי יש צורך בשביל הרצון הגדול שאיכא לאינשי, ובפרט לנושי, שיוכלו לצאת לטייל עם התניוקות, ולהרבה אינשי ליכא אף חצר קטן לילך שם עם תניוקות. וגם הרבה אינשי ידאים לצאת מהבית בלא מפתח בכיסם. ואף שאיכא עצות לעשות תכשית מהמפתח או כלי שימוש לבגדיו, הוא דבר טירחא להם, שגם בשביל זה יש להחשיב צורך לתקן עירובין, אף שוודאי אינו צורך כל כך כמו שהיה ביורא.

אבל לעומת זה איכא צורך להיפוך, דהרי בשביל זה לא ידעו כלל שאיכא איסור הוצאה. וזה וודאי שאיסור היתר גדול הוא להשכיח תורה, אפילו כשידוע שלא יבא שום תקלה מזה. כדחזינו מזה דמדרש"ל (ב"מ של שלמה ב"ק פרק ד' סימן ט', גבי מאי דאיתא בדף ל"ח ע"א וכבר שלחה מלכות רומי שני סדרישות וכי' חזק מדבר זה שאתם אומרים וכי' דבר זה אין מודיעים אותו למלכות) דאפילו לנכרים באופן שהורסו להשיב, מחייב להשיב כדון אף שאיכא חשש סכנה. אך לנכרים מסתבר בפשיטות שרק להשיב שלא כדון אסור, אבל אינו מחייב להשיב לו אף שמזה טענה הנכרי, אבל לישראל הא וודאי אסור אף רק לגרום שלא ידעו מזה. שא"כ כשע"י זה שיתקנו בעירובין כל הערים הרי ישכחו שאיכא איסור הוצאה בעולם. דהא בכרכים גדולים אין עושין צוה"פ ממש שיכירו כל אדם כי אין צורך לזה אלא להתיר איסור הוצאה, וזה הוא השיך ברובא דרובא בדברים הנבניין לצורך אחר. ואף אם באיזה מקום יצטרכו לצורת הפתח מיוחדת, לא יזדמן לראות זה אלא איזה יחידים. וגם הא פירש רש"י בעירובין נ"ט ע"א

שהוא רק כרמלית כדאיתא בשבת דף ה' ע"א, ובמקום המוקף במסלול הרכבת ליכא ששים ריבוא בוקעין. וכוננו דלכן לא יצטרפו אלו שמתח הרכבת שהרי הם עובדים בכרמלית, וגם לא אלו שאחרי הרכבת מאחר שהרכבת מפסיק את הרה"ד ולא מצטרפין. הנה תמה אני מנ"ל שכשאיכא הפסק כרמלית באמצע הרה"ד אין מצטרפין האינשי. ובפרט ברה"ד מקורה, שמה שהוא כרמלית אינו מפני איזה עיכוב בהליכת האינשי שם, אלא מצד פטורה בעלמא מגזוה"כ, שיותר הוא נראה לפרש דבעצם אף כשהוא מקורה הוא לענין המציאות רה"ר, אך שם"מ פטרה התורה מאחר שאינו דומה לדגלי מדבר. שלכן אף שליכא חיוב העברת ד' אמות על מקום ההוא, מסתבר שלא שייך זה לענין צירוף המספר דס' ריבוא דצריך לחשיבות רה"ר, ויתחייבו אלו המעבירין ד"א במקום שאינו מקורה בשני הצדדין.

ואף בכרמלית ממש, הא הלכה כרבה אליבא דר' יוסי בשבת דף פ' ע"א, דאמר הוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת כהעלם אחד לרשות אחד חייב לשתי רשויות פטור, והוא דחוקא בהפסק רה"י שיש חיוב חטאת בניניהם, אבל הפסק כרמלית לא. ופרש"י ד"ה והוא, דכיוון דלא מפסיק לה רה"י חזא רשותא היא. וכן כתב הרמב"ם בפ"ח משבת הכ"ד שפסק כרבה, היתה ביניהן כרמלית הרי הן כרשות אחת וחייב חטאת. ושם פירש רש"י כרמלית כגון בקעה, וגם הרמב"ם מוכח שפירש כן שהוא אף בקעה וכדומה, ולא רה"ר מקורה. דהא בפ"ד ה"ד ששם נקט אינו היא כרמלית, לא הביא רשות הרבים מקורה, אלא דחוקא שם ברה"א בתנאי דניי רה"ר, שכתב אף הרה"ר מדברות ועיירות ושוחקים ודרכים המפולשין לה וכלבד שהיה רוחב הדרך ט"ז אמה ולא יהיה עליו תקרה. שא"כ מש"כ בפ"ח היתה ביניהן כרמלית ה"ה כרשות אחת, הוא בהפסק כרמלית ממש. ומה שלא נקט גם בהופסק ברה"ר דיש עליו תקרה שהוא כרשות אחת וחייב חטאת, משום דזה פשיטא.

וכיוון שנפירש שהוא בעצם רה"ר ממש, לא שייך לאיסתמקי כלל לענין צירוף האינשי להמצירינן מספר ס' ריבוא וכמו שליכא ספק בנתקצר הרה"ר באיזה מקום מרחוב ט"ז אמה שמצטרפין להמספר. אבל גם כשהיה הפסק כרמלית מחמת קושי ההליכה ולא נחא תשמישתה שם, נמי לא מפסיק להו להאינשי להצטרף להמספר. ואף שכתבתי באגרות משה או"ח ח"א סימן ק"מ שמפסיק לענין החיוב, שזהו פירוש רה"ר מכון משער לשער, מ"מ דאי מסתבר שלא מפסיק לענין מספר האינשי.

ואי"כ אף אם הייתי מסכים אז גם להלכה למעשה הוא טעם מוכרח לחזור מזה, אבל הא יודע הרב הגאון ר"מ קליין שליט"א כי לא ידעתי שהוא נידון למעשה,